

Mahkamova Mohinur To'hta qizi

Suvonova Muxlisa Sharif qizi

DTPI Pedagogika fakulteti

Maktabgacha ta'lim 104 guruh talabasi

Akhmedovdiyorbek7@gmail.com

ANNOTATSIYA:

Ushbu maqolada falsafa va uning jamiyatdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Falsafa insoniyatning fikrlash uslubi, hayotga bo'lgan munosabati va ma'naviy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatadi. Maqola falsafaning asosiy vazifalari va uning turli sohalarda qanday aks etishini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Falsafa, Jamiyat, Ma'naviyat, Tahlil, Insoniyat

АБСТРАКТНЫЙ:

В данной статье рассматривается философия и ее роль в обществе. Философия влияет на образ мышления, отношение к жизни и духовное развитие человечества. В статье анализируются основные задачи философии и то, как она отражается в различных областях.

Ключевые слова: Философия, Общество, Духовность, Анализ, Человечество

ABSTRACT:

This article examines philosophy and its role in society. Philosophy affects the way of thinking, attitude to life and spiritual development of mankind. The article analyzes the main tasks of philosophy and how it is reflected in various fields.

Key words: Philosophy, Society, Spirituality, Analysis, Humanity

Kirish

Falsafa, o'zining ko'plab shakllari va yo'nalishlari bilan, insoniyat tarixida juda muhim o'rin egallaydi. U aynan bilim, haqiqat, axloq va mavjudlik haqidagi eng chuqur

savollarga javob qidiradi. Falsafa insonni o'z ichki dunyosini anglashga, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga va ma'naviy qadriyatlarni qayta ko'rib chiqishga undaydi. Bugungi kunda, ijtimoiy muammolar va hayotiy qiyinchiliklar zamonida, falsafaning jamiyatdagi o'rni yanada dolzarblashmoqda. Tahlil qilishdan maqsad, falsafaning turli ijtimoiy qatlamlarga, ilm-fanga va diniy e'tiqodlarga ta'sirini o'rganishdir.

Falsafaning ijtimoiy o'rni

Falsafa, asosan, bilish jarayonini o'rganadi va bir vaqtning o'zida axloqiy qadriyatlarni shakllantiradi. Optimizm, skeptitsizm yoki utilitarizm kabi falsafiy yo'nalishlar, jamiyatda muhim rol o'ynaydi. Falsafa orqali insonlar o'z his-tuyg'ularini, e'tiqodlarini va hayotiy qarashlarini tushunishga harakat qiladilar.

Bundan tashqari, falsafa ilmiy rivojlanish va tadqiqotlarga ham ta'sir etadi. Falsafiy tahlil, ilmiy nazariyalar asosida yangi g'oyalar ishlab chiqishga yordam beradi. Masalan, etika falsafasi, tibbiyot, iqtisodiyot va ekologiya kabi sohalarda qo'llanilishi mumkin.

Shuningdek, falsafa jamiyatda muloqot va muhokamalarni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Falsafiy fikr almashish orqali odamlar o'z fikrlarini, qarorlarini va bahslashayotgan masalalar bo'yicha munosabatlarini yanada rivojlantiradilar.

Falsafa insoniyat tarixidagi eng qadimiy ilmlaridan biridir. Falsafiy mulohaza yuritish, fikrlash inson tabiatiga hos, demak, uning o'zi kabi qadimiydir. U olam va uning yashashi, rivojlanishi va taraqqiyoti, hayot va inson, umrning mohiyati, borliq va yo'qlik kabi ko'plab muammolar haqida bahs yuritadigan fandır.

«Falsafa» atamasi qadimgi yunon tilidagi «Filosofiya» so'zidan olingan bo'lib va u lug'aviy ma'noda «donishmandlikni sevish» «filo» - sevaman, «Sofiya» - donolik degan mazmuni anglatadi.

«Filosofiya» atamasi va u ifoda etadigan bilimlar majmui qadimgi Yunoniston va Rimda eramizdan avvalgi VII-III asrlarda yuz bergan yuksalish natijasi sifatida yuzaga kelgan edi. O'sha davrda endigina shakllanib kelayotgan nazariy fikrning ifodasi bo'lmish falsafiy tafakkur olamni yahlit va bir butun holda tushunish mujassamiga aylangan edi. Qadimgi Yunonistonda «filosofiya» atamasini dastlab matematika fani orqali barchamizga yahshi ma'lum bo'lgan, alloma Pifagor ishlatgan.

Bu tushunchaning ma'nosini u Olimpiya o'yinlari misolida quyidagicha tushintirib bergan: anjumanga keladigan bir guruh kishilar bellashish, kuch sinashish, ya'ni o'zi va o'zligini namoyon etish uchun, ikkinchi bir guruh savdo-sotiq qilish, boyligini

ko'paytirish uchun, uchinchi esa, o'yindan ma'naviy oziq olish, bellashuv va tortishuv asosida yotgan haqiqatni bilish va aniqlashni maqsad qilib oladi. Ana shu uchinchi guruhga mansub kishilar, Pifagor talqiniga ko'ra, faylasuflar edi. Bu bir qarashda, oddiy va jun misolga o'hshaydi. Ammo uning ma'nosi nihoyatda teran. Qadimgi Sharq va Yunonistonda har tomonlama chuqur bilim va katta hayotiy tajribaga ega bo'lgan, inson ma'naviyatini boyitish va haqiqatni bilishga intiluvchi kishilarni faylasuflar deb ataganlar. Fozil va komil insonlarga falsafa bilan shug'ullanganlar.

Falsafa donishmandlik haqidagi ta'limot ekan, u holda donishmandlikning o'zi nima? Qadimgi yunon faylasufi Diogen [tahminan e.a. 400-325 y] dan «Donishmand kim? – deb so'rashganda, u «Haqiqiy donishmand hudodir, biz donishmandlikni sevguvchilarmiz», - degan. Demak, donishmandlikni sevguvchilar donolik tafakkuri bilan dunyoni, o'zligini bilishga intiluvchilardir. Suqrot [e.a. 470-399 y] o'z-o'zini yerga urish tubanlashish, o'zligini anglash, o'zligini yuqori tutish esa donishmandlikdir, degan edi.

Evropa madaniyatiga esa u atoqli yunon faylasufi Aflotun asarlari orqali kirib kelgan. Shu tariqa, u avvalo, qadimgi Yunonistonda alohida bilim sohasiga, to'g'ridagi «fanlarning otasi», ya'ni fanlarning faniga aylangan.

Qadimgi dunyoda fanlarning barchasini, ular qanday ilmiy masalalar bilan shug'ullanishdan qat'iy nazar, falsofiya deb ataganlar. U ham ijtimoiy borliq, ham tabiat to'g'risidagi ilm hisoblanar edi. Shu ma'noda, dastlabki falsofiya olam va unda insonning tutgan o'rni haqidagi qarashlar tizim bo'lib, dunyoni ilmiy bilish zaruratidan vujudga kelgan edi.

Abu Nasr Farobiy falsofiyaning «hikmatni qadrlash» deb talqin etgan. H.H. asrning nemis qadriyatshunos olimi I. Rikkert ham shunga o'hshash fikrni quyidagicha bayon qilgan: «Odamzod olam va odam hamda hayotning qadriini anglab, ular omonat bir narsa ekanini tushuna boshlagan davrlardan falsafiy fikrlashga kirishgan. Binobarin, birinchi faylasuf kim bo'lganidan qat'iy nazar, hayotni qadrlaydigan kishi bo'lgani shubhasiz.

Falsafiy tafakkur olamdagi narsa va hodisalarni fikrda umumlashtirib, mavhumlashtirib, o'zaro bog'liqlikda va rivojlanishda o'rganib, ularning mohiyatini chuqurroq va to'laroq bilishdir. Falsafa fanlar ichidagi fandır, tafakkur madaniyatidir.

Falsafiy tafakkur insonning o'z-o'zini anglashidan boshlanadi, uning olam haqidagi bilimlarini umumlashtirish asosida rivojlanib boradi. Vatandoshimiz, sharqda mashhur bo'lgan faylasuf Aziziddin Nasafiy shunday degan: «Ey darvesh, ulug' olamning

avvalu ohiri, zohiru botini, mohiyat va shakllarini anglab yetish uchun o'zingning mohiyatingni, zohir va botiningni anglab yetkin. Bundan boshqa yo'l yo'q.

Inson bilishining ob'ekti bo'lgan olam cheksizligi sababli, bu savollarga javob berish imkoniyati ham cheksizdir. Bu savollarga javob izlash bizning kunlarimizgacha davom etib kelmoqda, bundan keyin ham davom eta beradi.

2005 yilning 28 dekabr kuni Prezidentimiz Islom Karimov «Yoshlik» talabalar shaharida ta'kidlaganidek: «Dunyoni anglash, hayot va jamiyat qonuniyatlarini har tomonlama idrok etish, yer yuzidagi turli halqlar va millatlar dunyoqarashi, g'oyasi, maslak-muddaolarini bilish, uchun ham falsafa fanini keng va atroflicha o'rganish darkor. Bir so'z bilan aytganda, yoshlarimizni falsafiy tafakkur bilan qurollantirish – davr talabi. Nega deganda, bugungi zamonda har qanday raqib va muholif bilan bahsga kirishish uchun uning qarashlari va g'oyasi, falsafasini ko'proq bilishimiz, kerak bo'lsa, uning o'zidan ham puhtarok egallashimiz lozim.

Falsafiy bilimlar – olamni sezish va idrok etish. [masalan, badiiy idrok etish] shakllariga nisbatan yuqori makondagi bilimlardandir. Chunonchi, olamni bilish va tushunish kabi, «olam-odam» munosabatlari falsafiy dunyoqarashda esa o'ziga hos ravishda hal etiladi.

Boshqacha qilib aytsak, falsafa fani olam va odam o'zaro aloqadorlikda, yakka holda va umumbashariyat holida tushunishga intilishi tufayli shakllangan. Hullas, falsafa fani inson va olam munosabatlarini aqliy, nazariy va mantiqiy asoslarda, dalillar, tamoyillar, o'y-mushohadali qarashlar asosida o'rganadi va odamga hayot ma'nosini to'g'ri idrok etishga imkon tug'diradi. Falsafiy qarashlarni har doim ham keng tarqalgan fikrlarga mos kelishi yoki unga zid kelishi shart emas.

Aql-idrok va bir lahzali amaliy harakatni ko'zlovchi sog'lom fikr mavjud bo'lgan hayot muammosini payqamay qolishi ham mumkin. Falsafiy tafakkur albatta ana shu muammoni aniqlaydi va uni hal etish yo'lini izlaydi. To'g'ri, falsafiy tafakkur Amaliy harakatning o'rnini bosmaydi. Ammo, u muayyan amaliy harakat zaruratini, maqsadini yuzaga chiqarishning eng samarali, unumli yo'llarini topib bera oladi. Birinchidan, «Olam – odam» munosabatlari tizimi ko'p qirrali va rang-barang muammolarni o'z ichiga oladi. Ob'ektivlik va sub'ektivlik moddiylik va ma'naviylik, borliq va tafakkur, jism va ruh, ma'naviyat va ruhiyat, ular o'rtasidagi dialektik aloqadorlik ham falsafiy tadqiqot sohalariga kiradi.

Ikkinchidan, «Olam va odam» munosabatlari tizimi mehnat va buyum, ma'rifiy, metodologik, ma'naviy-ahloqiy, badiiy-estetik munosabatlarni ham o'z ichiga oladi.

Uchinchidan, falsafa fani olam va inson mohiyatini barcha rang-barangligi, o'zaro aloqalari va munosabatlari bilan to'laroq tushunishga yordam beradi. Demak, falsafa fan sifatida «olam va odam» tizimi rivojiga asos bo'luvchi eng umumiy qonuniyatlarini tadqiq etadi.

To'rtinichidan, falsafa ma'naviy olamni o'zgartirish sifatida nazariy bilimdonlarning tarihan birinchi ilmiy shaklidir. Falsafa yordamlarning amaliy faoliyatini va ilm-fan ma'lumotlarini nazariy umumlashtirib, yangi sifatidagi umumiy qonuniyalarini ishlab chiqadi.

Hususan, ilmiy bilimlarning barchasi falsafa fani hususiyatlarini tushunishga yordam beradi. Ekologiya va sinergetika kabi umumiy ilmiy fanlar falsafaga yaqin turadi va uning rivojiga ta'sir kursatadi. Ammo, shunisi ham borki, bu fanlarning o'zi falsafaga yaqin turadi va uning rivojiga ta'sir ko'rsatadi. Ammo, shunisi ham borki, bu fanlarning o'zi falsafaning hozirgi fanlarni umumlashtirishdan kelib chiqqan. Ilmiy nazariyalar har qanday yirik [fundamental] va umumlashgan bo'lsa, u shunchalik katta muammolarni hal etishi mumkin. Falsafiy qarashlar esa ana shu muammolarni umumbashariy manfaatlar nuqtai nazaridan hal etish yo'llarini ko'rsatadi.

Falsafaning asosiy hususiyati-olamni va odamni alohida o'rganish emas, balki olam va inson o'rtasidagi munosabatlarning eng muhim qonuniyatlarini o'rganishdir. Falsafaning o'ziga hosligi va jamiyatdagi o'rni ham shundadir.

Falsafa fani olam va inson o'rtasidagi rang-barang, o'zaro aloqalar va munosabatlari, o'zaro faoliyatlarni o'rganish asosida mazmunan quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- tabiat va jamiyat o'zaro munosabatlarining umuminsoniyat tajribalariga tayanib tadqiq etadi, o'rganadi;
- borliq va olam haqidagi bilimlar hazinasidan kelib chiqib, odam olamni qanday bilishini, voqelikka munosabatini, olamda o'z o'rnini, vazifasini qanday tushunish kerakligini, hayot ma'nosi va maqsad-muddaosini ilmiy anglashni tushuntiradi;
- olamni hissiy bilish yo'li bilan erishib bo'lmaydigan tamoyillar, qonunlar, kategoriyalar-muhim tushunchalarning ma'nolari va mohiyatini anglab olishga imkon tug'diradi. Va shu tufayli falsafa tili ilmiy, nazariy umumlashi tasnifida bo'ladi.
- «olam-odam» umumiy formulasi asosida falsafa fani barcha fanlarga dahldor ilmiy muammolar yechimini to'g'ri topishga yordam beradi;
- falsafa zamonaviy fanlarning yutuqlariga suyanadi, nazariy tafakkur va madaniyat kategoriyalari, muhim tushunchalarini aniqlaydi; olamning ilmiy manzarasini aks ettiradi;

- falsafa fani jamiyat hayotidagi mangu muammolarni va yangi tug'ilgan muammolarini qanday hal etish yo'llarini izlaydi va tushuntiradi.

Falsafa o'z tadqiqot mavzusi sifatida insonning mohiyati, jamiyatdagi ijtimoiy iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy munosabatlarning asoslari va sabablari, borliq, materiya, tabiat taraqqiyotining eng umumiy muammolarini o'rganadi.

Olam va odam munosabatlari, dunyoning mavjudligi, undagi o'zaro aloqadorlik va taraqqiy etish, insoniyat hayotidagi adolat va haqiqat, yahshilik va yomonlik, urush va tinchlik, ularning mazmuni, tabiat va jamiyat taraqqiyotining asosiy tamoyillari bilan bog'liq ko'pdan - ko'p masalalar falsafa va falsafiy bilim sohalarining umumiy va nazaliy muammolari sirasiga kiradi. Olamning asosida nima yotadi, uning mohiyati nimadan iborat degan masalada bir qancha qator falsafiy qarashlar shakllangan.

Monizm [yunoncha – monos, ya'ni yakka] – olamning asosida yakka yagona sababga, bitta asosga ega bo'lgan narsa yotadi deb ta'lim beradi.

Dualizm [lotin tilida dua, ya'ni ikki degan ma'noni anglatadi] olamning asosida ikkinchi asos, ya'ni modda va materiya bilan birga ruh va g'oya ya'ni ideya yotadi deyuvchi qarash.

Plyuralizm – [lotin tilida plyural, ya'ni kuplik degan ma'noni anglatadi] – olamning asosida ko'p narsa va g'oyalar yotadi deb e'tirof etadigan ta'limot].

Materializm [lotincha – moddiy, moddiylashgan] olamning asosida materiya, ya'ni moddiy narsalar yotishini e'tirof etadigan ta'limot.

Idealizm – [yunoncha – ideya – goya] olamning asosida ruh yoki g'oyalar yotadi deb ta'lim beradi. Falsafada dunyoni anglash, uning umumiy qonuniyatlarini bilish bilan bog'liq masalalar ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bu masalalar bilan falsafaning gnoseologiya [yunoncha – gnosis, bilish logos – ta'limot] degan soha shugullanadi. Dunyoni bilish mumkin deb hisoblaydigan faylasuflarni gnostiklar; olamni bilish mumkin emas bilimlarimiz to'g'ri va aniq haqiqat darajasiga ko'tarila olmaydi deyuvchilarni esa agnostiklar [yunoncha – bilib bo'lmaydigan ma'noni anglatadi].

Odam va olam, ularning ibtidosi va intihosi, hayoti va o'zaro munosabatlari, inson tafakkuri, tabiat va jamiyat taraqqiyotining umumiy qobiliyatlari falsafani azaliy muammolarini tashkil etadi.

Har bir kishining dunyoga nisbatan o'z qarashi, o'zi va o'zgalar, hayot va olam to'g'risidagi tasavvurlari, hulosalari bo'ladi. Ana shu tasavvurlar, tushunchalar, qarash

va hulosalar muayyan kishining boshqa odamlarga munosabati va kundalik faoliyatining mazmunini belgilaydi. Shu ma'noda, dunyoqarash – insonning tevarakatrofini qurshab turgan voqelik to'g'risidagi, olamning mohiyati, tuzilishi, o'zining undagi o'rni haqidagi qarashlar, tasavvurlar, bilimlar tizimidir. Dunyoqarash olamni eng umumiy tarzda tasavvur qilish, idrok etish va bilishdir.

Dunyoqarash – bu avvalo, inson o'zini va dunyoni zaruriy ravishda anglashi, tushunishi, bilishi va baholashi natijasida yuzaga kelgan hulosalari, bilimlari asosida shakllangan umumlashmalar tizimidir.

Dunyoqarashning ijtimoiy o'z-o'zini anglash sifatidagi xususiyati shuki, muhim hodisa va voqealarga kishilarning o'z hayotiy maqsad va manfaatlari asosida, ularning shaxsiy yoki ijtimoiy mavqelaridan kelib chiqqan holdagi munosabatlarining ifodalanishidir. Shunga ko'ra dunyoqarash insonning dunyoni kundalik ongda aks ettirishgina bo'lmay, balki uni qayta o'zlashtirish natijasi sifatidagi bilimlari hamdir.

Dunyoqarash – insoniyatning o'tmishi, hozirgi va kelajakdagi hayoti sharoitlarining anglab olingan qadriyatlarini tizimidan iboratdir. Dunyoqarash kishilarning turmush tarzlari va hayotiy mavqelarini, ularning axloq-odob me'yorlaridan tartib bir butun madaniyati va ma'naviyatigacha bo'lgan barcha jihatlarni o'zida mujassamlashtirgan bo'ladi. Shu sababli dunyoqarashda butun insoniyat hayotiga oid ma'naviylikdan bahramandlik, insoniyat hayotining mazmunini anglash tajribasi jamuljam bo'lib, uning taraqqiyotida doimo eskirib qolgan nimalardandir voz kechish, nimalardandir avaylab asrash va yangi paydo bo'lgan tasavvurlar, qarashlar va bilimlarni qabul qilib olib, ularni yanada rivojlantirib borish muhim o'rin tutadi.

Dunyoqarashning bir kishiga yoki alohida shahsga xos shakli individual dunyoqarash deyiladi. Guruh, partiya, millat yoki butun jamiyatga xos dunyoqarashlar majmuasi esa ijtimoiy dunyoqarash deb yuritiladi. Ijtimoiy dunyoqarash individual dunyoqarashlar yig'indisidan dunyoga keladi, deyish mumkin. Bunda ijtimoiy dunyoqarashning umumiy va xususiy shakllarini hisobga olish lozim.

Kundalik hayotiy tajribalar asosida jamiyatda, odamlarda oddiy, o'z-o'ziga rivojlanuvchi [stihiyali] mohiyatga ega bo'lgan qarashlar, tushunchalar, g'oyalar shakllanadi. Bu – dunyoqarashning o'z-o'zicha rivojlanuvchi [stihiyali] shakli hisoblanadi. Uni ko'pincha hayotiy falsafa, deb ham ataydilar. Hayotiy falsafaning doirasi juda keng bo'lib, ongning sodda namoyon bo'lish shakllarini ham, oqilona va sog'lom fikrlarni ham o'z ichiga oladi. Hayotiy falsafa yoki oddiy amaliy dunyoqarashning o'ziga xos turini inson faoliyatining turli sohalaridagi bilim va tajribalar ta'sirida shakllanayotgan qarashlar tashkil etadi. Dunyoqarash muayyan

davrda shakllanadi. Shu ma'noda, har qanday dunyoqarash ijtimoiy-tarixiy mohiyatga ega bo'lib, kishilarning umri, amaliy faoliyati, tabiatga ta'siri va mehnati jarayonida vujudga keladi. Har bir davrda ijtimoiy guruh, jamiyat va avlodning o'z dunyoqarashi mavjudligi ham bu tushunchaning tarixiy mohiyatga ega ekanligi ko'rsatdi.

Dunyoqarashning tarixiyligi yana shundaki, u ma'lum dialektik jarayonda takomillashib boradi. Uning shakllari o'zgaradi, tarixiy ko'rinishlari muttasil yangilanib turadi.

Dunyoqarashning tarixiy shakllari insoniyat taraqqiyotining qonuniy natijasi bo'lib, jamiyat rivojlanishining ma'naviy mezoni sifatida namoyon bo'lgan. Taraqqiyotning dastlabki bosqichlarida kishilarning tabiatga, o'zlarining ijtimoiy hayotga bo'lgan munosabati turli rivoyat va afsonalarda o'z ifodasini topgan. Ular shu tariqa mifologik dunyoqarashni shakllantirgan.

Mifologik dunyoqarash qadimgi zamon kishilarining o'zlariga munosib hayot sharoitlarini yaratish ehtiyojlaridan kelib chiqqan.

Mifologik dunyoqarash voqelikning hayoliy ingikosi sifatida asosan qadimgi davr kishilari uchun harakterlidir. Bu dunyoqarash o'z ifodasini ko'prok qadimgi davrlarda yaratilgan naqlarda, rivoyat va afsonalarda topgan. Bu rivoyatlar va afsonalar ijtimoiy taraqqiyotning dastlabki davrlarda, uning turli bosqichlarida paydo bo'lib, ularda tasvirlangan obrazlar afsonaviy qahramonlar, hudolar, yovuz kuchlar bo'lishgan. Qadimgi kishilar bu afsona va rivoyatlarda tabiat va jamiyatning turli hodisa va voqealarini umumlashtirib, ularni hayoliy shakllarda tasvirlaganlar. Bu bilan ularga bo'lgan munosabatlarini bildirganlar va olam haqidagi qarashi va tasavvurlarini tartibga tushirishga harakat qilganlar. Mifologik dunyoqarashning xususiyati shuki, unda hamma narsa va hodisalar bir-birining ishtirokchisi sifatida tasvirlanadi. Buning natijasida bir hil buyumlarning sifatlarini ikkinchi xil buyumlarga bemaol ko'chirish mumkin.

Mifologik dunyoqarashda tabiat kuchlari alohida jonli vujudlar ko'rinishida jonlantirib tasvirlanadi.

Dunyoqarashning ikkinchi tarixiy shakli-diniy dunyoqarashdir. Diniy dunyoqarash – olamdagi voqea va hodisalar sabablarini ilohiy kuchlar, oldindan belgilangan maqsadlar bilan bog'lab tushuntirishdir.

Diniy dunyoqarashning boshlang'ich elementi – bu diniy tuyg'udir. Diniy tuyg'u bu kishilarning tabarruk va aziz, deb tasavvur qilinadigan mavjudotlarga,

muqaddashtirilgan buyumlar, shashlar, joylarga, bir-birlariga, o'z-o'ziga, shuningdek, ilohiy mazmunda talqin etilgan tabiat va jamiyat hodisalariga munosabatlarida paydo bo'ladigan hissiyotdir. Diniy tuyg'u tug'ma bo'lmaydi, u kishi yoki kishilar yashaydigan ijtimoiy va ruhiy shart-sharoitlar asosida vujudga keladi. Diniy tuyg'u kishidagi his-hayajon, kechinma, ruhiy holat bilan bog'liq bo'ladi. Shuni aytish kerakki, har qanday his-hayajon, ruhiy kechinma, diniy tuyg'uni tug'diravermaydi. Bu his-hayajon va ruhiy kechinmalar qachonki ma'lum diniy tasavvurlar, diniy g'oyalar va qarashlar bilan qo'shilib, ma'lum yo'nalish, ma'lum ma'no kasb etgan taqdiridagina diniy tuyg'uga aylanadi.

Diniy dunyoqarashning ikkinchi elementi – bu diniy aqidalaridir. Diniy aqidalar o'z mazmuni bilan dunyo va undagi voqea – hodisalarni ilohiy e'tiqod asosida tushinish bilan bog'langan tasavvurlar va tushunchalardir. Masalan, bunday aqidalarning namunasi sifatida islom dinining sunmiylik mazhabida shakllangan iymon talablariga oid aqidalarni ko'rib chiqish mumkin. Ular Olohning yagonaligi, farishtalarning mavjudligi, diniy kitoblarning muqaddasligi, oxiratning borligi, taqdirning ilohiyligi, o'lgandan keyin qayta [qiyomat kuni] tirilish mumkinligidir.

Diniy dunyoqarashning navbatdagi elementi - bu biron buyumga, narsaga, hayvon va darahga, kishiga yoki hudoga sig'inishdir.

Sig'inish sodda yoki murakkab bo'lishi mumkin. Sig'inishning sodda ko'rinishi – kishilarning kundalik hayotida ilohiy kuchlarga toat-ibodat qilishidir. Sig'inish diniy tasavvurlar va g'oyalarni ifoda etuvchi, ilohiy kuchlarga, ilohiy ob'ektlarga qaratilgan yakka yoki jamoa bo'lib bajariladigan ramziy hatti-harakatdir. Masalan, tazim qilish, tiz cho'kish, sajda qilish, bosh egish, qo'l qovushtirish, cho'qinish, toat-ibodat qilishlar sig'inishning sodda ko'rinishlaridir.

Foydalanuvchi adabyotlar:

1. D. F. Pears, Falsafaning asoslari (2021).
2. N. S. Novikov, Falsafa va mantiq (2020).
3. A. R. Rahmonov, Falsafa va jamiyat (2019).
4. R. M. Shodmonov, Inson va uning falsafasi (2022)
5. <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/falsafa/falsafaning-bahs-mavzulari-jamiyatdagi-o-rni-va-asosiy-vazifalari>